

सुस्वागतम्

उदयोन्मुख भारतीय समाजातील शिक्षक

डॉ. वसुंधा विनोद देव

निसर्गवाद

शिक्षण म्हणजे काय ?

■ निसर्गवाद व रुसो :-

व्यक्तींच्या अंतर्मनातून प्रस्फुटीत होणारे तसेच व्यक्तीमधील शक्तीच अभिव्यक्ती

■ निसर्गवाद व टागोर :-

- I. Development of compete manhood.
- II. Liberation From all types of Slavery.

शिक्षणाची ध्येये

निसर्गवाद

१. जीवनास उपयुक्त सवयी अभिसंधीत क्रियेच्या माध्यमातून रुजविणे.
२. भविष्यकालीन सुखाची तरतुद
३. जीवनसंघर्षाची तयारी.

रुसो

1. To aquire present happiness.
2. To aquire freedom.
३. शैशव – शारिरीक विकास
४. बाल्य-इंद्रिय शिक्षण
५. कुमार - बौद्धिक विकास
६. कौमार्य - हृदय विकास
७. प्रौढ - गृहस्थी शिक्षण

टागोर

1. Physical Development
2. Mental Development
3. Emotional Development
4. Development of Capacity of adjustment.
5. Social Development
6. Moral & Spiritual Development.

निसर्गवाद

अभ्यासक्रम

१. निसर्ग हाच अभ्यासक्रम
२. आवडीनिवडी, अनुभव, क्रिया यांना अनुसरून अभ्यास विषय
३. समाजातील चांगल्या लोकांचा सहवास

अध्ययन-अध्यापन पद्धती

निसर्गवाद

१. परंपरागत अध्यापन पद्धतीचा विरोध
२. शिक्षकाची भूमिका नगण्य
३. निसर्ग हाच खरा शिक्षक
४. कृतीद्वारेच शिक्षण
५. पुस्तकी शिक्षणास विरोध
६. भाषा प्रत्यक्ष पद्धत
७. गणित - स्वयंशोधन पद्धत
८. शास्त्र-प्रयोग पद्धती, प्रकल्प, प्रवास, क्रिडन इ.

रुसो

1. Learning by Doing
2. Principle of getting conditions by self thinking
3. Principle of Maxims of from concret to Abstract.

टागोर

१. वास्तविकतेच्या आधारावर
2. Full of Life
3. Learning by self efforts.
4. Learning by doing & working.
5. Discussions & Questions-Answer Method.

शिक्षक व विद्यार्थी संबंध

निसर्गवाद

१. आपले विचार बालकावर लादू नये
२. कृती शिकवू नये.
३. अध्ययनास अनुकूल वातावरण तयार करावे.
४. कलेची आवड निर्माण करावी.

रुसो

1. Instructor
2. Friend
3. Guide

टागोर

१. बाल मानसशास्त्राचे ज्ञान
२. ब्रह्मचारी, स्वार्थरहित, एकांतवासी, ज्ञानी, विचारवान.

निषेधात्मक शिक्षण

टागोर

रुसो

Intellectual
Education

Bookish Learning

Habit formation

Social Education

Moral Education

Direct
Punishment

Religious Education

No

```
graph TD; No((No)) --> Intellectual[Intellectual Education]; No --> Bookish[Bookish Learning]; No --> Habit[Habit formation]; No --> Social[Social Education]; No --> Moral[Moral Education]; No --> Religious[Religious Education]; No --> Direct[Direct Punishment];
```

अभ्यासक्रम

रुसो

१. शैशव- खेलकूद, व्यायाम
२. बाल्य २(५ते१२) - संगीत, निरीक्षण, नृत्य
३. कूमार (१२ते१५)-कला, भूगोल, नैसर्गिक विज्ञान, गणित, भाषा
४. किशोर(१५ते२०)-धार्मिक, नैतिक व सौंदर्यात्मक, विकास, भाषासाहित्य, अर्थ, इतिहास, लैंगिक शिक्षक.
५. प्रौढ (२०ते३५)- शारीरिक शिक्षण, गृहशिक्षण, चित्रकला, संगीत, नृत्य, शिलाई, बुनाई, नैतिक शिक्षण.

टागोर

इतिहास, भूगोल, विज्ञान, प्रकृति विज्ञान, क्रिया-बागबानी, भ्रमण, अभिनय, ड्रॉइंग, क्षेत्रीय कार्य, व स्तूसंग्रह, अभ्यासपुरक समाजसेवा, स्वयंशासन

स्त्री-शिक्षण

निसर्गवाद + रुसो

१. स्त्री-शिक्षणाचा उद्देश पुरुषांना सुखी बनविणे.
2. Physical Edu.-Domestic Edci.
३. शिलाई,कढाई,बुनाई
४. संगीत नृत्य, भोजनकला पालनपोषण इ. ज्ञान
5. Edu. For Obedience.
6. Edu. Of Human Nature.
7. Religlor Moral Edu.

टागोर

१. स्त्रीयांना प्राधान्य
२. भेद-भाव नाही
३. माता भूमिका महत्त्वाची
४. वेगळा स्त्री शिक्षण विभाग

शुस्त व सुवतंत्र्य

नुसरुगवद

१. बलकस पूरुण सुवतंत्र्य असलवे.
२. बलकलनुल शलसुत ललवणुयलकल प्रयतुन करु नये.

(Discipline by natural consequences)

रुसु

१. मुकुत अनुशलसन
२. नैसर्गलक परिणलमलतूनु शलसुत

तलगुर

- 1.Natural discipline
- 2.Self Discipline.
- 3.Inner Discipline.

शरदात् !

3/4/2012

DR.VASUDHA V. DEO